

VIKTOR GYULA (1933–2007) RUDABÁNYA ISTVÁNFFY-DÍJAS NÉPRAJZI KUTATÓJA

Papp Andrea – Hadobás Sándor

Papp Andrea
(Fotó: Kiss Ágoston)

Halálának 10. évfordulóján talán nem lett volna jobb helyszín a rá való megemlékezésre, mint a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület szervezésében megrendezett *Marjalaki Kiss Lajos és utódai* emlékülés Miskolcon.¹ Sokoldalú te-

vékenysége, amelyet Rudabánya történetének megismeréséért kifejtett, valamint a bányászahagyományok felkutatása terén elért, minden korosztály számára maradandó örökséget hagyott hátra, s ma élő utódai is sokat merítettek írásaiból.

Viktor Gyula okleveles könyvtáros, Istvánffy-díjas néprajzkutató, a bányászati hagyományok gyűjtésének és feldolgozásának országos hírű szakembere. 1933. június 17-én született Alsótelekesen, de családjával még gyermekkorában átköltözött a közeli Rudabányára, így haláláig itt élt és dolgozott. Szülei: Viktor József (eredetileg falusi kovácmester Alsótelekesen, majd 1937-től a rudabányai vasércbánya dolgozója) és Nemes Erzsébet háztartásbeli voltak. Elemi iskolai tanulmányai után a bányászgyerekek korabeli életpályájára készült: Miskolcon villanszerelői képesítést szerzett, 1949-ben a rudabányai vasércbányánál helyezkedett el. 1954-ben házasságot kötött Kerepesi Piroskával. Négy gyermekük született: Katalin, Gyula, Anett és Zita. Egy váratlan üzemi baleset és más egészségügyi problémák miatt azonban hamarosan új mederbe terelődött a sorsa: leszálalékolták, ezért csak könnyebb munkát vállalhatott. Mivel feleségével együtt már az 1950-es évek közepén bekapcsolódott a helyi kulturális- és közéletbe, 1956-ban a bányász szakszervezeti könyvtár vezetését bízták rá. A következő években folyamatosan képezte magát: leérettsgizett,

majd előbb főiskolai, később egyetemi szintű könyvtárosi diplomát szerzett Budapesten. Kereken negyven évig, 1996-ban történt nyugdíjazásáig állt a nagy múltú és jó hírű rudabányai könyvtár élén. Felesége 1992-ben elhunyt, ő maga 1996-ban súlyos szív műtéten esett át. Ez a két szomorú tény beárnyékolta életének utolsó másfél évtizedét.

Hivatali feladatai mellett az 1950-es évek végén színjátszócsoporthoz és irodalmi színpadot szervezett, színházi és egyéb előadásokat rendezett, s ezekben gyakran szereplőként is fellépett. Nagyszínházakba való darabokat is színpadra vitt (*A kőszívű ember fiai*, *Scapin furfangjai* stb.), melyekhez a díszleteket saját maguk készítették, a jelmezeket pedig a miskolci kölcsönzönből szereztek be. Említést érdemel, hogy a rudabányai színjátszók között kezdődött a később világhírűvé vált citeraművész, Pribojszky Mátyás (aki ma már inkább íróként ismert) pályafutása. Előfordult, hogy a műkedvelő társulatok színvonalas műsorok híján voltak, ezért Viktor Gyula a különböző alkalmakra megpróbált a helyi viszonyokhoz illő forgatókönyveket összeállítani. Így indult meg később kiteljesedő sokoldalú irodalmi és helyismereti-néprajzi munkássága, amely a nevét széles körben ismertté tette. Első próbálkozásai – rövid hírek, tudósítások a bánya és a település életéből – a *Vasércbányász* című sokszorosított üzemi lapban kerültek közlésre 1963-65-ben. Később a szépirodalommal is megpróbálkozott: elsősorban verseket és – kislányai inspirálására – meséket írt, melyek a megyei és az országos lapokban láttak napvilágot az 1970-es, 80-as években (*Észak-Magyarország*, *Nők Lapja*, *Családi Lap*, *Képes Újság*, *Kisdobos* stb.)

A helyi bányászahagyományok iránti érdeklődése korán felébredt, s mivel neki is a bányász-sors jutott osztályrészül, gyermekkorától alkalma volt megfigyelni szokásaikat, életmódjukat, munkájukat. A látottakat, hallottakat elraktározta

¹ HADOBÁS Sándor: Viktor Gyula (1933–2007). *Bányászattörténeti Közlemények*. Rudabánya, 2007. 109–115. írása alapján

emlékezetében, hogy azután felelevenítse és példamutató leírásokban megörökítse azokat. A különböző néprajzi gyűjtőpályázatokon sorra magas elismeréseket kaptak beküldött dolgozatai, míg végül 1983-ban a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság Istvánffy-díjjal jutalmazta néprajzkutatói munkásságát. Rendszeres szerzője volt a *Szülőföldünk* című megyei honismereti periodikának, valamint a Budapesten kiadott vállalati újságnak, az *Érc- és Ásványbányásznak*. Ezek mellett más lapokban is megjelentek a bányászattal kapcsolatos néprajzi és művelődéstörténeti írásai. Az 1960-as évek végétől arra is gondot fordított, hogy a lakóhelyére vonatkozó könyveket, tanulmányokat és cikkeket gyűjtse és feldolgozza; több bibliográfiai összeállítás tanúskodik erről.

1987-től 1989-ig – könyvtárvezetői teendői mellett – a rudabányai Érc- és Ásványbányászati Múzeum igazgatója volt.

Viktor Gyulát nemcsak kiemelkedő szellemi képességek jellemezték, hanem rendkívüli kezűgyésséggel is rendelkezett: intarziákat, fafaragásokat készített, jól rajzolt és festett, olyannyira, hogy írásait sokszor maga illusztrálta. Ilyen irányú tehetségének csúcspontját a bányász türelemüveg-készítés jelentette. Ennek a különleges dísz tárgynak a kultusza Magyarországon már csaknem feledésbe merült, amikor a rudabányai múzeumban látott régi darab, valamint a szakirodalomban olvasottak hatására 1982-ben megpróbálkozott egy türelemüveget „előállítani”. A kísérlet nagyszerűen sikerült, ezután sorra születtek az újabb és újabb, változatos formájú és tartalmú üvegek, melyeket a hazai és főként a külföldi gyűjtők mindenfelé eljuttattak. Hamarosan európai hírnévre tett szert ezzel a tevékenységével. Huszöt év alatt több száz üveg került ki a kezeiből. Sok hazai és külföldi múzeum, valamint számtalan magángyűjtemény őrzi palackba zárt alkotásait. Németországban (Dinslaken?) állandó kiállításon láthatók művei. Könyvekben, folyóiratokban, újságokban is gyakran írtak róluk.

Viktor Gyula sokirányú, színvonalas munkásságával hírnevet szerzett nemcsak magának, hanem szeretett lakóhelyének is. Évtizedeken keresztül az egyedüli krónikása volt a rudabányai bányász hagyományoknak, melyek nélküle már réggen a feledés homályába vesztek volna. Ezt a feladatot belső indíttatásból, önzetlenül, mindenfajta segítség, támogatás nélkül végezte. Sajnos az efféle tevékenység a vidéki, s különösen a bányatelepi környezetben nem keltett különösebb figyelmet, így szűkebb pátriájában ő sem részesült olyan

Viktor Gyula (1933–2007)

(Fotó: Kovácsné Fendrik Zsuzsanna, Bányászattörténeti Múzeum, Rudabánya, Digitális Fotótár)

megbecsülésben, amilyen kijárt volna neki. Utolsó éveit visszavonultan, egyedül, betegségekkel küszködve volt kénytelen leélni. Ilyen körülmények között már nem volt kedve és lehetősége rendszeres alkotómunkát kifejtetni – ki tudja, mit vitt magával a túlvilágra...

A 2007. november 17-én, súlyos betegség következtében elhunyt Viktor Gyula hamvait november 21-én helyezték örök nyugalomra a rudabányai katolikus temetőben. Emléke sokáig fog élni mindazokban, akik ismerték és tisztelték, nyomtatásban megjelent munkái és az ország különböző múzeumaiban, tudományos intézményeiben őrzött kéziratok pedig örökre fenntartják a nevét. A helyi általános iskolásokból álló színjátszó csoport pedig iránta érzet tiszteltből 2014 januárjában, a Magyar Kultúra Napján jelentette be, hogy felveszi a *Viktor Gyula Gyermekszínjátszó Kör* nevet. Minden bizonnyal örömmel látta volna az általa írt mesék színpadra vitelét, de ezt sajnos már nem érthette meg. Munkáinak értékét adja, hogy sok, azóta már elhunyt adatközlővel sikerült még beszélgetni, tudásukat munkáiba beépíteni, akikkel a későbbi utódoknak már nem volt lehetőségük. Sok szakdolgozat felett bábáskodott, így azok készítői is hálásan gondolnak rá, ahogyan a legkisebbek is meséi és versei révén. Bányász türelemüvegei pedig szerte Európába díszítik a gyűjtők polcait, s szerencsére készítésének tudományát tovább tudta adni.

Viktor Gyula válogatott bibliográfiája

Nyomtatásban megjelent fontosabb munkái

- 1973 *Szén és ember. Válogatás a bányász-költészetből.* Gyűjtötte és válogatta Viktor Gyula. Tatabánya
- 1983 Étkezési szokások a rudabányai vasércbányában. *Szülőföldünk* 5. Miskolc, 25-27.
- 1983 Miről regélnek a rudabányai erdők nevei? *Szülőföldünk* 6. Miskolc, 22-25.
- 1984 Május elsejék Rudabányán. *Szülőföldünk* 7. Miskolc, 34-36.
- 1984 *Negyven éve történt... Rudabányai visszaemlékezések 1944-45-ről.* Érc- és Ásványbányászati Múzeumi Füzetek 14. Rudabánya
- 1985 Rudabánya a Bányászati és Kohászati Lapok tükrében. Repertórium. *Bányászati és Kohászati Lapok – Bányászat.* 11. sz. 785-787.
- 1985 *Murvai László élete és munkássága. 1918-1984.* Érc- és Ásványbányászati Múzeumi Füzetek 15. Rudabánya
- 1985 Honismereti kör alakult Rudabányán. *Szülőföldünk* 8. Miskolc, 90.
- 1986 Több száz olvasó – író-olvasó találkozók. 100 éves a rudabányai Munkáskönyvtár. *Érc- és Ásványbányász,* 1. évf. 9. sz. 2.
- 1986 A bányászok védőszentjének kultusza Rudabányán. *Szülőföldünk* 8. Miskolc, 50-52.
- 1986 Százéves a rudabányai munkáskönyvtár. *Szülőföldünk* 9. Miskolc, 46-48.
- 1987 Bányamanó, bánya-rém. *Szülőföldünk* 10. Miskolc, 50-51.
- 1987 Gvadányi József és költőtársai. *Szülőföldünk* 11. Miskolc, 37-39.
- 1988 Bányászmúltunk emlékei. *Érc- és Ásványbányász,* 3. évf. 11. sz. 4.
- 1988 Ásványok a népi szóhasználatban. *Szülőföldünk* 12. Miskolc. 68-69.
- 1989 A rudabányai Érc- és Ásványbányászati Múzeum kiállításai. *Bányászati és Kohászati Lapok - Bányászat,* 122. évf. 2. sz. 116.

Viktor Gyula

Rudabánya

Régi álmok jönnek, vigak, búsak...
 ha felsétálok a Rudahegyre,
 köröttem dombok, erdőkoszorúsak,
 vigyáznak a temetői csendre.
 Kihalt, sivár e tájék, a bánya,
 ahol régen ezer bányász vájta
 sorsát. Erdemes-e tekintetre?
 Lelkem legurul a szirtes dombokon:
 ez az én hazám, ez az én otthonom!

Ó, e bányász-lélek oly zaklatott,
 benne a régi képek görögnek
 oda, hol kertek, házak, ablakok...
 – zárt kagylói búnak és örömek –.
 Ki gondol arra, hogy most mit érzek?
 Ismeretlen ismerősök élnek
 itt. A horpadt csillék se zörögnek,
 de lelkem gurul a szirtes dombokon:
 ez az én hazám, ez az én otthonom!

A régít, mi volt, el kell feledni
 és kezdeni mást, valami újat...
 Birjak élni; gyűlölni, szeretni
 a völgyeket s erdő-koszorúkat.
 Ó Rudahegy, itt a lábom alatt,
 óvjad, etesd tovább fiaidat;
 bocsásd meg, ha vésnek, vájnak, tűrnak.
 Lelkem legurul a szirtes dombokon:
 ez az én hazám, ez az én otthonom!

Viktor Gyula verse
 (Érc- és Ásványbányász 1991. 9. sz. 4.)

Viktor Gyula által készített türelművegek (Fotó: Kovácsné Fendrik Zsuzsanna, Bányásztörténeti Múzeum, Rudabánya, Digitális Fotótár)

- 1989 Honismereti tábor Rudabányán. *Érc- és Ásványbányász*, 4. évf. 8. sz. 4.
- 1989 Emlékezés a „Vasércbányász”-ra. *Érc- és Ásványbányász*, 4. évf. 12. sz. 2.
- 1989 Középkori bányászszerszámok. *Érc- és Ásványbányász*, 4. évf. 12. sz. 3.
- 1989 Varázslatos ásványvilág. A Rudabányai Érc- és Ásványbányászati Múzeumban. *Érc- és Ásványbányász*, 4. évf. 4. sz. 2.
- 1990 A bányászat néprajza Rudabányán és környékén. = *Szülőföldünk* 14. Miskolc, 26-28.
- 1990 Bányahelynevek Rudabányán. *Szülőföldünk* 15. Miskolc, 31-32.
- 1990 Bányamanó, bányarém. *Érc- és Ásványbányász*, 5. évf. 7. sz. 4.
- 1991 Ásványok a rudabányai néphitben. *Érc- és Ásványbányász*, 6. évf. 3. sz. 4.
- 1991 Bányász türelemüvegek készítése Rudabányán. *Bányászati és Kohászati Lapok – Bányászat*, 124. évf. 7-8. sz. 431-433.
- 1993 Bergmannische Geduldflaschen aus Rudabánya. (Übersetzung und Einführung von O. Fitz). *Res Montanarum*, Leoben (Ausztria) No. 6. 24-27.
- 2000 *Gvadányi József. Bibliográfia.* (Társ szerző: Hadobás Sándor) *Érc- és Ásványbányászati Múzeumi Füzetek* 21. Rudabánya
- 2004 A rudabányai Gvadányi-szobor története. *Az Érc- és Ásványbányászati Múzeum Közleményei* I. Rudabánya, 64-68.
- 2004 Görgő Tibor bányarvos-költő. *Az Érc- és Ásványbányászati Múzeum Közleményei* I. Rudabánya, 59-63. old.
- Viktor Gyula fontosabb kéziratai²
- 1975 *Az író-generális. Gvadányi József élete.* Rudabánya, 116 pp.
- 1975 *Gróf Gvadányi József és családja Rudabányán.* Rudabánya, 29 pp.
- 1976 *Kérges a tenyerünk, de lelkiünk... A rudabányai bányászok hitvilága és szokásai.* Rudabánya
- 1977 *Rudabánya helynevei.* Rudabánya, 140 pp.
- 1978 *Rudabányai bányászszerszámok és -eszközök.* Rudabánya, 88 pp.
- 1979 *A rudabányai ércbányászok szaknyelvének szókincse.* Rudabánya
- 1980 *Hospes bányászok Rudabányán.* Rudabánya, 152 pp.
- 1980 *Buléner bányászok Rudabányán.* Rudabánya, 72 pp.
- 1981 *Rudabánya felszabadulása. (Hadiüzemtől az államosításig.)* Rudabánya, 160 pp.
- 1982 *Rudabányai csevegések. (Emlékképek a nagyüzemi vasércbányászat százéves történetéből.)* Rudabánya, 137 pp.
- 1983 *Jeles napok Rudabányán.* Rudabánya. 263 pp.
- 1984 *A karácsonyi ünnepkör Rudabányán.* Rudabánya. 90 pp.
- 1984 *Természetfölötti erővel rendelkező lények Rudabányán.* Rudabánya, 184 pp.
- 1984 *Rudabánya bányanevei.* Rudabánya, 71 pp.
- 1984 *Rudabánya történeti és művészeti emlékei.* Rudabánya, 81 pp.
- 1987 *Dr. Görgő Tibor bányarvos és költő élete és munkássága.* Rudabánya, 68 pp.
- 1999 *Rudabánya irodalma. (Társ szerző: Hadobás Sándor)* Rudabánya, 230 pp.
- Néhány írás Viktor Gyuláról
- BENEDEK Miklós 1983: A rudabányai amatőr helytörténész. Viktor Gyula Istvánffy-díjas. *Észak-Magyarország*, 39. évf. október 8. 4. p.
- BENKE István – HUBER, Peter 2006: *Palackba zárt bányászat – Berg-männische Geduldflaschen. Magyarországi bányász türelemüvegek – Bergbauflaschen aus ungarischen Sammlungen.* Magyar Olajipari Múzeum – Érc- és Ásványbányászati Múzeum Alapítvány. Zalaegerszeg, 51, 105, 136.
- HADOBÁS Sándor 2007: Viktor Gyula (1933–2007). *Bányásztörténeti Közlemények.* Rudabánya 109-115.
- KOVÁCSNÉ FENDRIK Zsuzsa 1990: Viktor Gyula bányász türelemüvegei. *Érc- és Ásványbányász*, 5. évf. 12. sz. 4.
- LOVÁSZ Aladárné 1984: Rudabányán is készül bányász-türelemüveg. *Déli Hírlap*, Miskolc, febr. 2.
- Ércbánya palackban. *Észak-Magyarország*, 40. évf. 1984. júl. 12.
- F. Z. 1985: A hobbis könyvtáros. *Borsodi Bányász*, 28. évf. 41. sz. 1985. okt. 10. 4.

² Viktor Gyula néprajzi gyűjtéseinek és feldolgozásainak kéziratát a *Néprajzi Múzeum* (Budapest), a *Herman Ottó*

Múzeum (Miskolc) és a *Bányásztörténeti Múzeum* (Rudabánya) adattáraiban található meg.